

Vasárnap Prédikációk, melyeket a' Pesti Fő Plébánia' templomában élő nyelvel mondott P. Alexovics Basilius Első Remete Szent Pál Szerzete-béli Pap. Őszi Rész. Nyomtatott Pesten Patzko Ferentz betűivel 1791. esztendőben.¹

Púnköst után XXII. Vasárnap

A' Keresztényről, és az emberséges Emberről. Lehet ember emberséges Ember, és egyszer 's mindigaz Keresztény. Nem lehet ember, emberséges Ember, ha nem igaz Keresztény.....308–333

[308]

Púnköst után
XXII. Vasárnap

Reddite, quae sunt Caesaris, Caesari, & quae sunt Dei, Deo.

Adgyátok-meg, a' mi a' Tsászáré, a' Tsászárnak, és a' mi az Istené, az Istennek.

Matth. 22. v. 21.

Az a' felelet, mellyet ad ma a' Fariseusok' ravasz kérdésére Üdvezítőnk, nyomós tanítást foglal magában. A' Fariseusok tsak egyet kérdeznek, tsak arról tudakozódnak, ha szabad-e adót adni a' Tsászárnak; Kristus pedig kettőt felel erre: azt-is ki-fejti, a' miről kérdeztetik; azt-is hozzá-veti, a' miről nem-kérdeztetik. Igen-is, úgy mond, *reddite, quae sunt Caesaris, Caesari, a' Tsászárnak meg-kell adni, a' mi a' Tsászáré*; de e' mellett az Istennek-is, a' mi az Isteni, & *quae sunt Dei, Deo*. M. h. mondaná: a' Tsászárnak, kinek szolgálja az ember; az emberi Társaságnak, mellynek tagja az ember; a' Hivatalnak, mellyet a' Világban visel az ember; tartozik ugyan eleget-tenni az ember; de erre heá[309]ba, haszontalan iparkodik, ha egyszer 's mind nem szolgál az Istennek. A' Religio kötelességei a' Világi kötelességekkel olly szoroson kaptoltatnak-össze, hogy senki ezeket végbe-nem viheti, ha amazokat nem tselekeszi. A' keresztényi kötelességeknek olly nagy bé-folyása vagyon a' világi kötelességekbe, hogy ezek amazok nélkül fen-sem álhatnak: azért annak sok Religióval kell birni, a' ki a' világi hivatalokat betsülletesen akarja végezni. *Reddite, quae sunt Caesaris, Caesari, adgyátok-meg a' Tsászárnak, a' mi a' Tsászáré*; de az Istennek-is, a' mi az Istené, & *quae sunt Dei, Deo*. Ha ennek meg-nem adgyátok, a' mi az övé; a' Tsászárnak, az emberi Társaságnak, a' Várasnak, egy szóval, a' Világnak sem-fogjátok soha meg-adni, a' mi az övék.

Nem tetszik, Szerelmesim! ez a' Kristus tanítása sokaknak a' mostaniak közül. 'S kitsodáknak? azoknak bizonynal, a' kik jó-lehet megkeresztelkedtek, jó-lehet a' Kristus zászlója alá állottak, jó-lehet az Evangéliom törvényéhez esküdtek; de azután feslett indulatiknak otsmány rabjaivá lévén, már szivekben, már nyilván-való szókkal a' Kereszténységet falba [!] rugták, a' Krisztust meg-tagadták, az

1 A felhasznált példány a Szegedi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtára Régi Könyvek Tárában található RA 6613 jelzet alatt. Az átíratot Labádi Gergely készítette. Az átírat oktatási és tudományos célokra szabadon felhasználható, terjeszthető jelen forrás megjelölésével. A weboldal ajánlott hivatkozási formája: Digitális Klasszika (<http://www.kiad.hu> [Bibliotheca])

Evangéliomról le-mondottak, 's Keresztények lenni nem akarván, tsak emberséges emberek lenni kívánnak. Ezeknek nem-tetszik az említett Kristus tanítása. Ők nagy góggal azt kiabályák, hogy a' Religiónak nints semmi öszve-kötése a' világi hivatalokkal: azt [310] kiabályák, hogy a' világi kötelességeket lehet pontra, 's ditsírelesen tellyesíteni, ha ember nem-is Keresztény, tsak betsülletes ember légyen: sőt azt kiabályák, hogy a' Keresztény Religio ellenkezik a' világi Rendekkel, és hivatalokkal, el-annyira, hogy az a' Tsászárnak, a' Várasnak, az emberi Társaságnak eleget-nem tehet, a' ki a' Religiónak akar eleget-tenni. Egy szóval: azt kiabályák, hogy lehetetlen a' világban valakinek mint emberséges embernek élnie; és egyszer 's mind igaz Kereszténynek lennie: mivel tehát a' világban mindennek emberséges embernek kell lennie; a' világban embernek nem kell Kereszténynek lennie.

Ha ezeket a' hite szegetteket az első Szent Atyákhoz igazítanám, ha kezekbe bölts Tertullianus irásait adnám; tudom, el-pirúlnának; tudom, meg-némulnának. Meg-mutatták ők már hajdan a' pogányoknak, és a' déli napnál világosban mutatták-meg, hogy a' Keresztények leg-békességesebb Lakók, leg-igazabb Fizetők, leg-hivebb Jobbágyok, leg-vitézebb, leg-jobb Katonák: hogy noha a' Római Birodalomban minden teli volt mozdulásokkal, párt-ütésekkel, de a' Keresztényeknek tsak egy zendülésben sem volt soha részek: hogy a' Keresztények sem Fejedelmeknek, sem a' magokhoz hasonlóknak, sem alattok-valóinak soha semmit meg-nem tagadtak, kivévén egyedül a' hamis Istenek' imádását: azért meg mutatták, hogy emberséges emberek a' Keresztények, és a' Tsászárnak, a' Várasnak, az [311] emberi Társaságnak leg-hasznosb polgári, és tagjai. De nem megyek olly meszsze. Másként-is tudom én, Isten segítségével, ortzájokat meg-pirítani, és szájokat bé-dugni. Kettőt mondok. Egyik: Lehet ember emberséges ember, és egyszer 's mind Keresztény. Másik: Nem lehet ember emberséges ember, ha nem igaz Keresztény. Mind a' kettőből az következik, hogy Ti Szerelmesim! tsak akkor lesztek betsülletes emberek, ha igaz Keresztények lesztek: hogy a' Keresztény Religio belőletek jó polgárokat tsinál: hogy a' Religio nem ellenkezik a' világi kötelességekkel; azért akár melly rendben, hivatalban, állapotban az Istennek-is, a' Világnak-is tökéletesen eleget-tehettek. Lehet ember emberséges ember, és egyszer 's mind Keresztény. Meg-mutatom az I. Részben. Nem lehet ember emberséges ember, ha nem igaz Keresztény. Meg-mutatom a' II. Részben.

ELSŐ RÉSZ.

Soha talán úgy nem kaptak az emberek az emberséges ember nevén, Szerelmesim, mint e' mostani Világban. Mostanság kiki betsülletes ember akar lenni; mostanság készebb ember mindenétől meg-fosztatni, mint sem e' szép nevezettül. Mondgyuk most valakinek, hogy nem Keresztény; semmit sem bánnya: mondgyuk, hogy hitetlen, pogány; nem gondol véle: mondgyuk, [312] hogy gonosz, Isten-tagadó; nem igen sajnálja: de tsak mondgyuk, hogy nem emberséges ember; azonnal keresztül jár rajtunk, boszszú-állást keres, sok, ha haragjának vérünkkel nem akar eleget-tenni. De tudgyák-e az illyenek, mi az emberséges ember? 's minő képzelést formálnak ők

magoknak róla? Mert akár minű képzelését az emberséges embernek bé-nem vehettyük: külömben némelly istentelenek szava után az volna emberséges ember, a' ki a' gonoszságot fel-törlött homlokkal, minden szemérem nélkül, bátran el-követi. Az emberséges emberről tehát abból kell tennünk ítéletet, a' mit a' józan okosság, és az erköltsős emberek' példája, a' Religiónak közben-járása nélkül-is, ad kezünkbe.

Mi tehát az emberséges ember? az emberséges ember Igazság' Embere, a' ki minden tselekedetében, minden gondolattában az igazság' oktatását követi; az igazság vezérlése után jár. Ez rövideden vagyon mondva; azért hadd szóllyak világosan. Az az emberséges ember, a' kinek igazságos, 's az igazság szerént képzelt értelme vagyon, a' ki semmit nagyobbra nem betsül, mint sem kellyen, a' ki a' szintül, 's a' gondolatlan vélekedésektől nem könnyen hadgya magát meg-vakíttatni. Az az emberséges ember, a' ki jó szivvel, és betsülletes szándékokkal bir, a' ki mindent fontos okokból, 's az okosság mutatása szerént tselekeszik, a' ki az igazságot úgy kedveli, hogy azt egyenesen ki-mondgya, ha szóllania kell; ha pedig halgat, azt soha szé[313]gyenből, vagy félelemből el-nem halgattya: ellenben a' ravaszságot, a' tsalást, a' kép-mutatást halálba gyűlöli, 's utállya. Az az emberséges ember, a' ki mindennek a' magáét meg-adgya, a' ki soha maga szerentséjét más szerentsétlenségével, maga gyarapodását más kárával nem keresi; a' ki még sajáttját is el-mulasztja, tsak másoknak szolgálhasson, a' ki távúl jár minden maga-haszonkereséstől. Az az emberséges ember, a' ki hivatallya' méltóságát meg-isméri, abban minden ok-vetetlen el-jár, azt tellyesíteni leg-nagyobb ditsósságének állíttya. Az az emberséges ember, a' ki olly sziv-béli erővel bir, hogy mikor kell, bátor; mikor kell, bűzgó; mikor kell, kemény, és szoros fenytékű; mikor kell, kegyes, és barátságos; mikor kell, álhatatos. Az ilyen embert tegyük akár hová, akár minű tisztre e' világon, mindég őtet azon egynek tapasztallyuk. Mint Alatt-való, és Váras tagja, engedelmes, Elől-járókat meg-tisztelő, hív, dolgos lészen. Mint Biró, és Elől-járó, az igazságot szentül fogja szolgáltatni, maga hasznát nem fogja keresni, az ajándékokat nem-fogja el-venni, a' titkot meg-fogja tartani, az alatonokat meg fogja betsülni. Mint Atya, Magzatinak jó nevelésén fog szorgalmatoskoni, az ő magok-viselésére gondoson fog vigyázni, hasznokra bűzgón fog igyekezni. Mint Férj, Felesége' kedvét fogja keresni, vele engedelmesen, kegyesen fog bálni, hozzá szeretetét, hívségét fogja mutatni, vigasztalása, segítsége, istápjá fog-lenni. [314] Mint jó Barát, egyenes szivű, hamisság nélkül, hív, állandó, segítség-nyújtó lészen. Mint Úr, alatta-valóihoz bűzgósággal, igazsággal, szeretettel, szánakodással, kegyességgel fog-viseltetni. Mint szolga, Úra dolgában hiven, szorgalmatosan fog-el-járni, betsülettel, háladással, szivességgel fog-hozzá lenni. Egy szóval: akár mitsoda állapotban találtassék, mindég azon lészen, hogy kötelességének eleget-tegyen. Ez az emberséges ember képe, a' mint én képzem őtet magamnak, 's a' mint őtet előmbe adgya a' tsupádon-tsúpa ész, és értelem. Ha én sokat kívánok tőle a' te eszed szerént, o világ embere! tudd-meg Barátom, hogy nem én véttek, sokat mondván; hanem hogy te tsak az emberséges embernek pusztá nevével akarsz ditsekedni, az ő valóságát nem akarod birni, az ő erköltseit nem akarod gyakorolni.

Már, Szerelmesim! miért nem lehetne az ilyen ember egyszer 's mind Keresztény?

tehát nem férhet-meg a' Religio ezekkel a' kötelességekkel? tehát ellenkezik a' Kereszténység ezekkel a' jó erköltsökkel? Ah! inkább parantsollya ezeket a' kötelességeket; inkább tisztábbakká, 's tökéletesbökké teszi ezeket a' jó erköltsöket. Parantsollya a' Keresztény Religio ezeket a' kötelességeket. Üssük-fel a' Szent Irást, olvassuk a' Salomon példa beszédeit, tekéntsünk a' Böltsesség Könyvébe, fussunk-át a' Jésus Sirák Fia Irásin; mit tanítanak ezek? mit parantsolnak a' Kereszténynek? Nem de hogy igaz-mondó, egye[315]nes szívú, kép-mutatás-nélkül-való légyen? Nem de hogy a' másét ne kívánja, a' magáét kinek-kinek meg-adgya, mindenhez igaz légyen? Nem de hogy ember-társát szeresse, nyomorúságában meg-szánja, ápolygassa, szükségében segítse, bő-kezű, nagy szívú, nemes elméjű légyen? Nem de hogy mindennek az illendő betsületet meg-adgya, mértékletes, szép maga-viselő, szeméremmel tellyes légyen? Nem de hogy mind az Istennek, mind az Elől-járóknak, mind a' magához hasonlóknak, mind alatta-valóinak, mind Szüléinek, mind Magzatának, mind házi-népének, mind a' külsőknek eleget tégyen? 'S hogyan parantsollya ezeket a' Szent Irás? melly édesdeden! melly hathatós szókkal! melly fontos okokból! melly nemes végre nézve! melly gyakran, és sok izben! Egész könyveket kellene itt az Irásból el-olvasnom, ha mind elő-akarnám beszélleni, a' mit az ó Testamentom hágy nekünk ezekről a' jó erköltsökről. De mennyünk az új Törvényre. Kristus a' Kereszténytől olly szív-béli egyenességet kíván, hogy ő mindenre, tsavargás nélkül, *Úggyal*, vagy *Nemmel* felellyen. Kristus a' Kereszténytől mindenhez olly igazságot kíván, hogy később légyen a' maga jussától el-állani, mint sem az igazságot leg-kissebben-is meg-sérteni. Kristus a' Kereszténytől olly felebaráti szeretet kíván, hogy az erről álló parantsolatot maga kívált-képpen-való parantsolatlyának mondgya. Kristus a' Kereszténytől olly szánakodást kíván, hogy a' ki e' nélkül [316] szűköldik, [!] azt kemény büntetéssel fenyegeesse. Kristus a' Kereszténytől olly nagy szivet, elmét kíván, hogy ő még ellenségét, 's üldözőjét-is szeresse, 's ha szükséges, véle jót tégyen. Kristus a' Kereszténytől azt kívánja, hogy ő a' világi kötelességeket olly szorgalmatosan tellyesítse, valamint a' Religio kötelességeit; hogy a' Fejedelemnek, a' Hazának, a' Városnak úgy szolgállyon, valamint az Istennek; hogy a' Tsászárnak úgy adgya meg, a' mi a' Tsászáré, valamint az Istennek, a' mi az Istené. De talán az Apostolok beszéllenek külömben? talán ők üzték-ki az emberséges embert e' Világból; midőn a' Kereszténységet hozták-bé? Hogy-hogy? Szerelmesim! Tehát nem tanítták az Apostolok-is ugyan ezekre a' jó erköltsökre a' hiveket? Mit akar Pál Apostol, midőn azt parantsollya, hogy adgyuk-meg mindennek, a' mivel tartozunk; a' kinek adóval, adót; a' kinek tisztelettel, tiszteletet? Nem de azt, hogy a' Keresztény igaz ember légyen? Mit akar Pál Apostol, midőn tzikkelyen-ként [!] le-írja, mivel tartoznak a' Szülék a' Magzatoknak, és a' Magzatok a' Szüléknek; az Urak a' szolgálknak, és a' szolgák az Uraknak; az Elől-járók az Alatt-valóknak, és az alatt-valók az Elől-járóknak; a' Férj feleségének, és a' feleség Férjének? Nem de azt, hogy a' Keresztény tisztességes ember légyen? Mit akar Pál Apostol, midőn a' fősvénységet minden félől üldözi, 's olly gyűlölséges festékekkel le-írja, hogy azt éppen a' bálványozáshoz hasonlítsa? Nem de [317] hogy a' Keresztény maga hasznát mohón kívánó ne légyen? Hát Szent Péter mit kíván

tőlünk? Nem de azt hadgya ő, hogy álnokság nélkül, kép-mutatás nélkül, irigység nélkül, mint a' most született gyermekek, legyünk? Hát Szent János mit kíván tőlünk? Nem de nem a' félebaráti szeretetről azt tanítja ő, hogy a' ki ember-társát nem szereti, az az Istent sem szereti, a' Kristushoz nem tartozandó, a' halálban marad: ellenben a' ki szereti, már ezzel az eggyel az egész törvényt bé-tellegesíti? Hát Szent Jakab mit kíván tőlünk? Nem de nem azt parantsollja ő, hogy a' nyelvet megzabolázzuk, az irgalmasság tselekedeteit gyakorollyuk, a' gazdagok, és a' szegények között különbséget ne tegyünk, az igye-fogyottaknak nyújtott segítséget Istennek tett szolgálatnak tartsuk? A' Religio tehát parantsollja hiveinek azokat a' jó erköltsöket, mellyek embert emberséges emberré teszik; keményen hadgya nékik, hogy emberséges emberek legyenek: tehát bolondság azt mondani, hogy a' Keresztény, és a' betsülletes ember öszve-nem férnek; tehát tsak az esze-fordúltak gondolhatták, hogy nem lehet ember emberséges ember, és egyszer 's mind Keresztény.

De nem tsak parantsollja a' Religio a' betsülletes ember erköltseit, 's kötelességeit; hanem még azokat fellyebb-is teszi. Keresztények! ha az emberséges embert Religio nélkül tsak magán veszszük, és tekentyük, akár melly jó er[318]költöt gyakorollyon ő, akár minű kötelességet végezzen, mivel Religio nélkül vagyon, bizonyos, hogy ő mindent tsupán tsak emberi végbűl, és okból tselekeszik: vagy azért, mert fél a' büntetéstűl; vagy azért, mert valami hasznot reménl; vagy azért, mert ditsíretet kíván; vagy azért, mert a' jóhoz természet szerént hajlik; vagy azért, mert jó nevelése vagyon. Sőt a' világ' betsülletessége nem-is törődik véle, akár mitsoda szándékkal, akár minű végbűl gyakorollya ember a' jó erköltsöt, tsak azt külső-képpen gyakorollya. Már pedig a' jót tsak külső-képpen gyakorolni, igen heányos erkölts: már pedig a' pusztá emberi mozdító okok igen alávalók, fogyatkozottak, nem sokáig-tartók, könnyen megváltoznak, éppen elégtelenek arra, hogy embert minden kötelességeinek tellegesítésére birják, és mindég, 's állandó-képpen birják. Azért a' Religio nélkül-való emberséges ember jó erköltsei-is igen alá-valók, fogyatkozottak, könnyen változók, tsak egy ideig tartók, heányosok. De légyen az emberséges ember egyszer 's mind Keresztény, oh! már semmi heával nintsen, már az ő jó erköltsei felségesek, tiszták tökéletesek. Mert vallyon mi okbűl gyakorollya ő a' jóságokat? mi indította őtet kötelességeinek véghez-vitelére? talán a' félelem? talán némelly haszon reménysége? talán világi illendőség, és betsülletesség? talán mivel természetébűl kedveli a' jót, 's hajúl mindenre, valami ditsíretes? Nem zárja-ki ugyan ezeket az [319] okokat a' Keresztény, de meg-se elégszik vélek: ő minden tselekedetével az utolsó végre arányoz; ő valami jót tészén, azt az Istenért tészí; ő minden világi kötelességet Istentűl származott kötelességnek isméri, azért azt úgy tellegesíti, mint Isten parantsolattját; tudgya, hogy ha azt betsülletesen nem végzi, az Isten akarattya ellen tselekeszik, utolsó tzellyátűl, örök boldogságát veszedelemre hozza. Illyen gondolatokkal tölti-bé a' Keresztényt a' Religio: meg-mutattya néki, hogy az ő jó erköltsinek Isten utolsó tárgya, vége; meg-mutattya néki, hogy valamennyivel tartozik ő a' világi társaságnak, mind azok a' kötelességek az Istentűl veszik eredeteket, 's az Istenre tzelóznak. Hallyuk tsak erről a' Nemzetek Doktorát.

Ti Népek, úgy mond, kik a' Fejedelmek alatt állatok, tudgyátok-meg, hogy Isten az, a' ki a' Királyok személyében országol, a' ki a' Birák személyében itél, a' ki az Előjárók személyében parantsol: őtet tisztelitek, mikor ezeknek engedtek. Ti Fejedelmek, és Világ Hatalmassai, erőtüket, hatalmatokat az Istentől vettétek: ez a' nép tehát, melly benneteket Urainak ismér, maga Attyait talállya-fel bennetek; ám az Isten azért tett maga helyébe titeket, hogy a' népért szorgalmatoskodgyatok, azt oltalmaztatók, őtet jó renden tartjátok. Ti Magistratus-béli személyek, szelídséggel, kegyességgel, emberséggel tellyesek legyetek; mert tudgyátok, hogy az Isten a' község fohászokdásit meg[320]halgattya, az ő köny-hullatásit boszszú-állás nélkül nem hadgya. Ti Földnek Birái, a' ti itélő székeiteken az igazság olly szent légyen, valamint az oltáron; mert az a' per, az az ügy, mellyről szententziát hoztok, ő magának az Istennek pere, 's ügye. A' házasak között békesség, egyesség uralkodgyon; mert Isten az, a' ki őket egybe kötötte. A' gyermekek szüléikhez háladatosságot, tiszteletet mutassanak; a' Szülék pedig gyermekeikhez gondviseléssel, szeretettel legyenek; mert Isten az, a' ki nekik a' vér, 's a' természet által azt kiáltya. Minnyájan igazak legyenek szavaikban; mert az Isten, a' ki az igazság Istene, hallyá őket. Minnyájan hivek legyenek ígéretikben; mert az Isten figyelmez a' fogadásokra. Minnyájan szánakodók, irgalmasok, adakozók legyenek; mert Isten az, a' ki a' szegények segítségét a' gazdagok szívébe, és kezébe tette. Ez a' Religio szava: valamivel tartozunk a' Világnak, ő azt úgy adgya a' Keresztény eleibe, mint Isten akarattya; következndő-képpen, mint olly parantsolatokat, mellyek őtet lelki-isméretében kötelezik; mint olly kötelességeket, mellyektől füg örök boldogsága. Azért a' Keresztény, *omnia in nomine Domini,*⁽¹⁾ mindeneket az Úr nevébe tselekeszik, a' jó erköltsöt az Istenért, és a' Menny-országért gyakorollya, kötelességeit lelki-isméretének titkos indulattyaábúl végzi, minden környűl-állásokban az Evangéliomhoz tartya magát, [321] ollyan szívében, mint külső-képpen, úgy gondol, a' mint tselekeszik, olly emberséges ember rejtékben, setétben, mint a' világ szemeiben: 's mivel a' lelki-isméret mondgya néki, hogy vagy on örök Biró; ez néki szüntelen-való ösztön arra, hogy a' jónban állandó légyen, kötelességének minden alkalmatosságban meg-felellyen. De erről mindgyárt többet. Bizonyos dolog tehát, Atyámfiai, hogy a' Kereszténység nem ellenkezik az emberséges emberrel: inkább parantsollya hiveinek az emberséges ember jó erköltsöt; inkább tisztábbakká, 's tökéletesbökké tészi az emberséges ember jó erköltsöt.

Honnan vagy on tehát az, hogy még-is találkoznak olly emberek, 's találkoznak számtalan olly emberek, a' kik azt vitattyák, hogy nem lehet ember emberséges ember, és egyszer 's mind Keresztény? o vakok! o vakok' vezérei! ugyan mit kell néktek az emberséges emberről, mit a' Keresztényről tartanotok, hogy az igazságnak illy nagy fényében azt mondani bátorokdok? Tehát nem bizonyos jele már ez annak, hogy egészen meg-vesztegetöddött, gonoszossággal meg-tölt szívetek. Veletek, veletek ellenkezik a' Kereszténység, kik tsak emberséges embereknek tetszeni akartok, de Isten tudgya, mikor voltatok: a' kik kívánnátok, hogy a' Kereszténység az

(1) Colos. 3. v. 17.

emberséges emberrel meg-ne férhetne, mivel veletek meg-nem férhet. Nem fogom ezt hamisan reátok. Mert vallyon miért tartjátok ti emberséges embereknek magatokat? [322] leg-felnyebb azért, mert némelly jószágokat gyakoroltok, mellyek az emberi társaságnak hasznosok, a' Fejedelemnek, a' Várasnak szolgáltok, egyenes szívűek vattok, az igazságot kedvelitek, az emberekhez szeretettel viseltetek, másokkal jót tesztek, a' köz jónak elő-mozdítására igyekeztek. Leg-felnyebb ezekért tarthatjátok magatokat emberséges embereknek. De ez elég már? tehát ezen kívül nints néktek egyéb kötelességtek? tehát az Istennek, és magatoknak semmivel sem tartoztatok? úgy-e bezzeg, hogy a' több jó erköltsökkel semmit sem gondoltok? úgy-e bezzeg, hogy kívánságitokat szabad szájra eresztitek? úgy-e bezzeg, hogy azzal nem törődtek, akár tiszták legyetek, akár paráznák; akár szelídek, akár boszszú-állók; akár mértékeltsek; akár feslettek; akár búzgók az isteni szolgálásban, akár restek? Az ilyenek tsak felébe emberséges emberek, a' mi annyi, mint ha éppen nem volnának. Az ilyenekkel igen-is meg-nem férhet a' Kereszténység, melly embertől minden jó erköltsöt kíván, 's minden bűnt, és vétket indúlatot kárhoztat; de bezzeg az emberséges ember sem. [!] A' hiba nem a' Kereszténységben, hanem a' romlott szivetekben vagyon. Hadgyátok abba a' bűnt, álljátok ellent a' feslett kívánságitoknak, szedgyétek rendbe déltzeg indúlatitokat, 's meg-láttjátok, hogy Keresztények-is lehettek, emberséges emberek-is lehettek. Lehet ember emberséges ember, és egyszer 's mind Keresztény. De bezzeg nem [322] lehet emberséges ember, ha nem igaz Keresztény. Ehez még egy parányi figyelmetességet kívánok.

MÁSODIK RÉSZ.

Nem lehet ember emberséges ember, ha nem igaz Keresztény. Ez ugyan már elég világos abból, a' mit eddig mutattam-meg. Meg-mutattam, hogy egyek a' Keresztény Embernek, és az emberséges embernek kötelességei; meg-mutattam, hogy a' Religio a' Kereszténynek parantsollya az emberséges ember erköltsseit. Ha egyek az ő kötelességeik, ha ugyan-azok az ő jó erköltsaik; tehát lehetetlen, hogy ember a' Kereszténynek kötelességeit el-mulaszsa, 's az emberséges embernek kötelességeit el-ne mulaszsa: az az: lehetetlen, hogy ember igaz Keresztény ne légyen, 's még-is emberséges ember légyen.

De lassunk jobban ehez a' nagy dologhoz. Szerelmesim! az ember akár melly nemesen gondolkodó légyen, ő még-is gyökerében maga hasznát kívánó: innen leg-alább némelly alkalmatosságokban szükséges, hogy a' jónak a' jutalom reménysége által meg-tartasson; és a' rosztól a' büntetések félelme által vissza-vonyattasson. Vegyük-el tsak a' jutalom reménységét, 's a' büntetések félelmét; 's im' számtalan jó tselekedetek el-maradnak, temérdek gonoszságok el-követtetnek. Miért vallyon? azért Keresztények! mert mivel az ember természet-szerént magát szerető, [324] 's maga hasznát kívánó, a' jónak el-mulasztásában pedig, 's a' gonosznak el-követésében maga kedvét, 's hasznát fel-talállya, maga kívánságinak eleget-tészen; innen ha a' jutalom reménysége őtet nem rettent, minden bizonynal a' jótól el-áll, és gonoszra vetemedik. Mondgya ugyan néki az ész, hogy üres, mulandó, tsak szines jó

az, mellyet ő a' bűntbűl veszen; de mivel ő magát szereti, nem enged az okosságnak, azt tartya leg-nagobb jónak, a' mi indulatit, 's kivánságit elégeti. A' jóban tehát leg-inkább a' jutalom reménysége által tartatik-meg az ember, és a' rosztól a' büntetések félelme által vonyattatik-vissza. Már a' ki nem Keresztény, a' kinek Religiója nintsen, mit reméni az? mitűl fél az? Nem hiszi, hogy lelke halhatatlan; nem hiszi, hogy vagyon egy örök Biró; nem hiszi a' poklot, 's Mennyi-országot. Tehát se nem reméni, se nem fél az Istentűl. Mire nem adgya tehát ő magát, ha módgya vagyon, hogy kivánságit tellyesitse? Mit nem tsélekeszik tehát ő, ha Elől-járó, és Váras' Hatalmasa? Nem ostora ő polgár-társainak? Nem el-nyomója ő az ártatlanoknak, ha őket gyűlölni talállya? Nem védelmezője ő a' gonoszoknak, ha ezek néki hasznosok? Nem pestise ő a' Várasnak? Légyen, légyen ő emberséges ember a' világ szemeiben, tesszen igaznak, mértékletesnek, hívnek; meddig fog ez tartani? tsak addig, mig az ő haszna nem vettetik-közbe, mig a' dolog nints az [325] ő rövidségére; rövidségére vagyon? már fordíttya a' köpönyegét, már félre-veti az igazságot, már nintsenek olly szent kötések, mellyeket lábaival öszve-ne tiporjon: szüléit, testvéreit, rokónit, szivességes barátit, a' hamisságnak fel-áldozza, ha ezt az ő haszna magával úgy hozza. Ha tsak a' Religio nem kiabál az ember fülébe, meg-győzik őtet az indulatok, erőt vesz a' gonoszság a' jó erköltsön, füstbe megy az emberséges ember.

Nem úgy vagyon, mondgya valaki: a' törvények elegendők arra, hogy embert a' rosztól meg-tartóztassák. A' Törvények? Szerelmesim! de mik a' törvények az ollyan ember előtt, a' kinek nints Religiója? Nem de egy külső-képpen kinszerítő eszköz, melly magát az akaratra ki-nem terjeszti? Nem de egy iga, mellyet az illyen első alkalmatossággal nyakáról le-vet? Nem de olly kötések, mellyeket az illyenek annyiszor öszve-szaggatnak, mennyiszer büntelen öszve szaggathatták? A' Törvények meg-tehetik ugyan, hogy ember a' gonoszságot nagyobb vigyázással kövesse, 's a' jó erkölts színét szorgalmatosan mutassa; de a' gonoszságot valójában ki-nem irthatták, a' jó erköltsöt bé-nem plántálhatták. A' Törvények meg-tehetik ugyan, hogy ember úti tolvaj, 's tzégéres gonosz-tévő ne légyen; de azt nem tehetik, hogy valósággal jámbor, betsületes, derék ember légyen. Egy szóval: a' Törvényeknek tsak a' külső, tsak a' nyilván-való tselekedeteken van hatalmok; de az elmén, a' [326] sziven, az akaraton nints hatalmok. Azután: mennyi tétemények vannak, mellyek tsupán tsak belsők, 's mellyekre ugyan e' miatt a' Törvények ki-nem terjedhetnek, mellyek még-is egy átallyába szükségesek arra, hogy valaki emberséges ember légyen? Mennyi tétemények vannak, mellyek olly biztos rejtekekben követtetnek-el, hogy soha világosságra nem jőnek; azért a' legszorosb Törvényeket-is nevetik, katzagják? Mennyi tétemények vannak, mellyekről a' Törvényeknek vagy a' sokaság miatt, a' kik azokat el-követik, kell halgatniok? Mit használhatnak tehát illyen környűl-állásokban a' Törvények? Ah! bizonynyal meg-nem tartóztathatták illyenkor a' rosztól embert a' Törvények. De hadd tegyem ehez még egy észbe-vételemet. [!] Keresztények! az Iskolában az a' kérdés, ha a' világi Fejedelmek' Törvényei kötelezik-e embert lelki-isméretében? Régenten nem törődött a' világ, akár mit tanítottak erről a' Doktorok. Most ha valaki azt merné tanítani, hogy nem kötelezik lelki-isméretben, bizonyos vagyok benne, hogy az illyen kenyerét el-

veszteni. Mostanság szükséges azt tanítani, hogy a' Fejedelmek Törvényei lelki-isméretben köteleznek. Már azt kérdem: miért kell éppen most azt tanítani? Nemde most az egész Világ csak az emberséges emberről beszél? Nem de most az emberek a' Keresztény Religiót semminek tartják, Keresztények lenni nem akarnak? Nem de [327] most kiki csak azzal ditsekeszik, hogy ő emberséges ember? 's ebben az időben kell a' Törvények' meg-tartására segítségül híni a' Keresztény Religiót? 's ebben az időben legyen szükséges azt tanítani, hogy a' polgári Törvények lelki-isméretben köteleznek? ha olly derék állapot az emberséges ember; ha lehet igazán valaki Kereszténység nélkül emberséges ember; miért nem elégszenek-meg tehát ezzel a' Fejedelmek, mikor Törvényeiket meg-akarják velünk tartatni? miért folyamodnak a' Keresztény Religióhoz? miért kívánnák, hogy lelki-isméretben, mellyet csak a' Religio kinszeríthet, tartsuk magunkat köteleseknek az ő parantsolatokra? úgy-e hogy maga a' világ akarattya ellen-is meg-isméri, hogy könnyen meg-gázollya ember az ő Törvényeit, ha nem igaz Keresztény? Úgy-hogy maga a' világ akarattya ellen-is észbe veszi, hogy az ember nem sokáig emberséges ember, ha nem igaz Kersztény? Úgy-e hogy maga a' világ akarattya ellen-is látta, hogy az embernek, ha világi kötelességeit betsülletesen akarja tellyesíteni, egy örök Birót kell néki hinni, a' ki szive rejtekét látta, a' ki őtet örökre meg-jutalmazhattya, vagy meg-büntetheti? Úgy vagyon, úgy vagyon, Atyámfiak! csak az igaz Keresztény, az, a' ki a' Törvényeket hiven, 's állandó-képpen meg-tartya. A' kinek nints Religiója, annak nints hathatós ösztöne a' jóra, nints elegendő félelme a' rosztúl; azért ha ez [328] hasznos néki, könnyen meg-veti a' Törvényeket, 's útnak botsáttya az emberséges embert.

Hát még mikor az illyent a' nagy kisirtetek fogják-elő? Mit tsinálhat ő akkor? meg-álhattya a sarat? meg-maradhat akkor-is emberséges ember? Nagy kisirtet p. o. mikor ember olly alkalmatosságra jut, hogy ha a' hamisság mellett áll, az egész világ előtt nagy betsületben lészen ha pedig az igazság mellett szól, a' világtúl gyűlöltetni, utáltatni-fog. Nagy kisirtet p. o. mikor ember bizonyoson tudgya, hogy ennek a' hatalmas nagy Urnak, a' kitől füg minden szerentséje, kedvéből ki-esik, ha azt fogja tenni, a' mit a' betsületesség, 's az igazság hoz magával: ellenben nagy jutalmat vesz tőle, ha az ő törvénytelen kívánságának eleget-tészen. Nagy kisirtet p. o. mikor ember maga szives baráttjának egy kövér hivatalt szerezheth, de más embernek kárával, ollyannak, a' ki nyomorúlt, isméretlen, alá-való, a' kitől jövődőre semmit sem kell félnie. Nagy kisirtet p. o. mikor ember szegény, igye-fogyott, a' szükséggel tusakodik, és egyszerre magát szerentséssé teheti, ha egy kevéssé és titokban át-hágja az igazságot, és betsületességet. Nagy kisirtet p. o. mikor ember maga ellenségét, és vetekedő társát mesterséges titkos álnoksággal szolgálattyaából ki-vetheti, és helyébe magát taszithattya. Nagy kisirtet p. o. mikor ember látta, hogy ehez a' szép, 's gazdag jószág' birásához könnyen juthat, ha ezt a' Donationalis Nemes Levelet, melly körmei kö[329]zött vagyon, el-titkollya, semmivé téski. Végre: Nagy kisirtet, mikor ember olly környűl-állások közé vettetik, hogy néki vagy hivatallyából ki-kell esnie, 's mind magát, mind gyermekit utólsó szükségre kell juttatnia; vagy valamit ollyast tselekednie, a' mi ugyan nem betsülletes, az emberséges emberrel ellenkezik, a' jó erköltsel meg-nem fér, azonban soha világosságra nem fog jönni, a' világ előtt

örökre rejtve fog maradni. Gyakran vagyon ilyen alkalmotosság, Szerelmesim. Gyakran veszik-elő az ilyen kisirtetek embert, Szerelmesim. Mit fog tehát ilyenkor a' hitetlen tselekedni? hová fog-fordúlni? meg-fogja magát győzni? Az igaz Keresztény, noha nehezen, de még-is meg-győzi az ilyen kisirteteket. Tudgya ő, hogy lelke halhatatlan; tudgya, hogy vagyon örök Biró, a' ki őtet mindenütt látta, 's szívének minden mozdulásit vizsgálja; tudgya, hogy lesz valaha egy nap, mellyen számot fog-adni, minden tselekedetiről; tudgya, hogy pokol lesz fizetése, ha ezen a' világon gonoszt téssen; tudgya, hogy a' világnak leg-nagyobb szerentséje sem használhat néki, ha e' mellett el-veszti örök üdvességét. De a' kinek nints Religiója, az nem hiszi ezeket. Hová fog tehát ő illy kisirtetek között fordúlni? mivel fogja jó erköltsét támogatni, és biztatni? Talán a' meg-világosodott elméjével? talán az emberség, 's betsületesség tudásával? talán az igazsághoz természet-szerént-való hajlandóságával? o melly gyarló támaszok ezek Religio nélkül! o melly [330] könnyen vakíttatik-meg az emberi elme a' világi haszontúl! o melly könnyen teszi félre ember a' jó erköltsöt, mikor az semmit sem használ! o melly könnyen reá-áll ő a' vétekre, mikor az őtet szerentséssé teszi! o melly könnyen el-enyészik az emberség, a' betsületesség, az igazsághoz-való hajlandóság, mikor embert az indulatok ösztönözik, a' haszon magához édesgeti, a' bizonyos kár rettent! Soha sem volt, úgy mond Sz. Ambrus, a' Keresztény Religió kivül olly ember, a' ki akkor maradt volna hiv világi kötelességeihez, mikor mindenét el-kellett volna vesztenie, ha hiv marad világi kötelességeihez. Soha sem volt a' világon a' Keresztény Religió kivül olly ember, a' ki az igazságtúl tsak egy nyomást, leg-alább titkon, sem akart volna el-menni, noha ezért szörnyen üldöztetett, mindenétül meg-fosztatott, koldússagra jutott. Bizonytal nagy tsuda volna, holott a' hitetlenek a' tsudákat tagadgyák, bizonytal nagy tsuda volna, ha az ember Keresztény Religió nélkül a' pusztaság és természet szerént-való betsületesség mellett illy erős, 's veszedelmes próbákat ki-álhatna.

Úgy-e hogy soha sem volt olly eszes, és fel-derült elméjű a' Világ, mint mostanában? úgy-e hogy soha sem ditsekedtek olly nagyon az emberek a' betsületességgel, 's az igazsághoz-való szeretettel, mint mostanában? ha tehát a' pusztaság és meg győzheti ember az említett nagy kisirteteket: ha tehát a' pusztaság természet szerént-való betsületesség által meg-maradhat ember em[331]berséges ember; tehát a' mostani világban kellene látnunk leg-több efféle győzedelmeket: tehát a' mostani világban leg-több valóságos emberséges embereknek kellene lenni. 'S vannak? lehet ezt lelki-isméret szerént mondani? Ah! mikor országlott nálunk el-annyira, mint most, a' gonoszság? Nem de mái nap az ember tsak barom kívánságát követi, mindenre szabadítta magát, valamit büntetetlen tselekedhet, sok gonoszságokra nézve már a' szégyent, és szemérmét-is le-tette? Nem de mái nap, a' kik magokat leg-fényesebb eszűknek tartják, a' lustos személyeknek otsmány rabjai? Nem de mái nap tsak egy bizonyos Társaságba álljon az ember, 's nem-kell már búsulnia elő-menetelén, akár melly semmire-való légyen ő egyéb-aránt? Nem de mái nap annyiak a' görbe utak, a' tsalárdságok, a' titkos praktikák, a' mesterséges álnokságok, és álattonban-való verem-ásások, hogy embernek mindenütt a'

veszedelemtől méltán kellen félnie? Nem de mái-nap az ingyen való barátság, és emberi szeretet tsuda dolog; 's tsak akkor adakozunk, mikor tudgyuk, hogy bőkezűségünk ki-trombitáltatik, az Ujságok közé iratik? Nem de mái nap a' házások között, kivált-képpen ha ők már meg-világosodtak, ritka madár a' házasság-béli hivség, és a' házasságtörés módívá kezd lenni? Miért ilyen a' mostanyi világ, ha lehet ember Kereszténység nélkül-is, a' pusztá ész mellett valóságosan emberséges ember? Miért foglalta-el tehát édes Hazánkat annyira a' gonoszság, ha a' nagy kisirteteknek a' természetes betsülletesség által-is ellent álhat az em[332]ber? Lehetetlen, lehetetlen ez Atyámiai. Nagyobb segítség kell erre: magasb gondolatok kívántatnak erre: a' Keresztény Religio szükséges erre. Ne mondd tehát Barátom! Én emberséges ember vagyok, meg-ismérem az Istent, és őtet az én módom szerint imádom, senkit meg-nem tsalok, senkit nem károsítok, gyűlölöm a' hamisságot, 's álnokságot, örömost segítém felebarátomat, szolgállok a' Fejedelemnek, Várasnak, polgár-társaimnak: mi kell több ennél? émberséges ember vagyok. Ne mond, ne mondd ezeket, Barátom! mert nem igazán mondd. Nem lehet senki emberséges ember, ha nem igaz Keresztény: nem teheti senki híven világi kötelességeit, ha nem igaz Keresztény. Tekénts tsak, mit tsinálsz setétben, titkon, rejtekben: tekénts tsak, mit kívánsz, mit gondolsz szivedben: tekénts tsak, hány-szor akartad meg-gázolni kötelességeidet, ha ez meg-lehetett volna jó moddal, 's büntettetlen. Ezekből tégy magadról ítéletet. Tsak szóval mondani magadat emberséges embernek nem annyi, mint volta-képpen lenni emberséges embernek. Te az Istent nem féled: te az örök Birót nem hiszed: te a' poklot, és menny-országot költeménynek tartod; tehát nints állandó ösztönöd a' jóra: nints félelmed a' rosztól: tehát kész vagy minden gonoszságra, ha ezt tőled hasznod kíványa: tehát nem lehetsz emberséges ember.

A' mi titeket illet, Szerelmesim! kérlek, soha el ne felejtkezzetek arról a' két igazságról, melyet ma tőlem hallottatok. Lehet ember em[333]berséges ember, és egyszer 's mind Keresztény. Nem lehet ember emberséges ember, ha nem igaz Keresztény. A' Religiót tehát nagyra betsüllyétek. Tanít ez benneteket, hogy a' világgal az Isten szándéka szerint éllyetek. Tanít ez benneteket, hogy a' világon minden szándéktokkal az Istenre tzélozzatok. Tanít ez benneteket, hogy világi kötelességeiteket mindég szemetek előtt visellyétek, pontra tellyesítsétek, azokat úgy nézzétek, mint egy részét az isteni szolgálatnak, 's azok' végbe vitelével magatokat szentellyétek. Ha a' Religióról így fogtok gondolkodni, akár minű renden legyetek, az benneteket emberséges emberekké, és igaz Keresztényekké fog-tenni. Ah! soha se engedgyétek, hogy ez a' két tulajdonság egy-mástól el-vállyon. Ez a' kettő légyen ditsőségtek mind az Ég, mind a' föld előtt. Mert az Égben bizonyos, hogy az a' legnagyobb Szent, a' ki leg-jobb Keresztény volt. És a' földön tagadhatatlan, hogy a' leg-jobb Keresztény leg-emberségesb ember, 's az-is lesz örökkön örökké. Amen.